תניא — חינוך קטן

לִקּוּטֵי אֲמָרִים חֵלֶק שֵׁנִי

הַנִּקְרָא בְּשֵׁם "חִינּוּךְ קָטָן"

מְלוּקָט מִפִּי סְפָרִים וּמִפִּי סוֹפְרִים קְדוֹשֵׁי עֶלְיוֹן נִשְׁמָתָם־עֵדֶן, מְיוּסָּד עַל פָּרָשָׁה רִאשׁוֹנָה שֶׁל קְרִיאַת־שְׁמַע:

חֲנוֹךְ לַנַּעַר עַל פִּי דַּרְכּוֹ, גַּם כִּי יָזִקין לֹא יָסוּר מִמֶּנָּה. הִנֵּה, מִדִּכְתִיב: "עַל פִּי דַּרְכּוֹ", מַשְׁמַע, שֶׁאֵינָהּ דֶּרֶךְ הָאֱמֶת לַאֲמִיתּוֹ, וְאִם כֵּן, מַאי מַעֲלִיוּתָא שֶׁ"גַּם כִּי יָזִקין לֹא יָסוּר מִמֶּנָּה"?

אַךְ הִנֵּה מוּדַעַת זֹאת, כִּי שָׁרְשֵׁי עֲבוֹדַת ה' וְיסוֹדוֹתֶיהָ, הֵן דְּחִילוּ וּרְחִימוּ, הַיְרָאָה – שֹׁרֶשׁ וְיסוֹד לְ"סוּר מֵרָע", וְהָאַהֲבָה – לְ"וַעֲשֵׂה טוֹב" וְקִיּוּם כָּל מִצְוֹת עֲשֵׂה דְּאוֹרַיְיתָא וּדְרַבָּנָן, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר בִּמְקוֹמָן. (וּמִצְוַת הַחִינּוּךְ הִיא גַּם כֵּן בְּמִצְוֹת עֲשֵׂה, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב בְּאוֹרַח חַיִּים סִימָן שמ"ג):

וְהִנֵּה, בְּאַהֲבָה כְּתִיב בְּסוֹף פָּרָשַׁת עֵקֶב: "אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוֶּה אֶתְכֶם לַעֲשׂוֹתָהּ, לְאַהֲבָה אֶת ה' וְגוֹ'". וְצָרִיךְ לְהָבִין, אֵיךְ שַׁיָּיךְ לְשׁוֹן "עֲשִׂיָּיה" גַּבֵּי אַהֲבָה שֶׁבַּלֵּב?

אַךְ הָעִנְיָן הוּא, דְּיֵשׁ שְׁנֵי מִינֵי אַהֲבַת ה'. הָאַחַת, הִיא כְּלוּלוֹת הַנֶּפֶשׁ בְּטִבְעָהּ אֶל בּוֹרְאָהּ, כַּאֲשֶׁר תִּתְגַּבֵּר נֶפֶשׁ הַשִּׂכְלִית עַל הַחוֹמֶר וְתַשְׁפִּילֵהוּ וְתַכְנִיעֵהוּ תַּחְתֶּיהָ, אֲזַי תִּתְלַהֵב וְתִתְלַהֵט בְּשַׁלְהֶבֶת הָעוֹלָה מֵאֵלֶיהָ, וְתָגֵל וְתִשְׂמַח בַּה' עוֹשֶׂהָ, וְתִתְעַנֵּג עַל ה' תַּעֲנוּג נִפְלָא. וְהַזּוֹכִים לְמַעֲלַת אַהֲבָה רַבָּה זוֹ – הֵם הַנִּקְרָאִים צַדִּיקִים, כְּדִכְתִיב: "שִׂמְחוּ צַדִּיקִים בַּה'". אַךְ לֹא כָּל אָדָם זוֹכֶה לָזֶה, כִּי לָזֶה צָרִיךְ זִיכּוּךְ הַחוֹמֶר בְּמְאֹד מְאֹד, וְגַם תּוֹרָה וּמַעֲשִׂים טוֹבִים הַרְבֵּה, לִזְכּוֹת לִנְשָׁמָה עֶלְיוֹנָה שֶׁלְּמַעְלָה מִמַּדְרֵגַת רוּחַ וָנֶפֶשׁ, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב בְּרֵאשִׁית חָכְמָה שַׁעַר הָאַהֲבָה.

וְהַשֵּׁנִית, הִיא אַהֲבָה שֶׁכָּל אָדָם יוּכַל לְהַגִּיעַ אֵלֶיהָ, כְּשֶׁיִּתְבּוֹנֵן הֵיטֵב בְּעוּמְקָא דִלְבָּא בִּדְבָרִים הַמְעוֹרְרִים אֶת הָאַהֲבָה לַה' בְּלֵב כָּל יִשְׂרָאֵל. הֵן דֶּרֶךְ כְּלָל – כִּי הוּא חַיֵּינוּ מַמָּשׁ, וְכַאֲשֶׁר הָאָדָם אוֹהֵב אֶת נַפְשׁוֹ וְחַיָּיו – כֵּן יֶאֱהַב אֶת ה', כַּאֲשֶׁר יִתְבּוֹנֵן וְיָשִׂים אֶל לִבּוֹ כִּי ה' הוּא נַפְשׁוֹ הָאֱמִיתִית וְחַיָּיו מַמָּשׁ, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב בַּזֹּהַר עַל פָּסוּק: "נַפְשִׁי אִוִּיתִיךָ וְגוֹ'". וְהֵן דֶּרֶךְ פְּרָט – שֶׁכְּשֶׁיָּבִין וְיַשְׂכִּיל בִּגְדוּלָּתוֹ שֶׁל מֶלֶךְ מַלְכֵי הַמְּלָכִים הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא דֶּרֶךְ פְּרָטִית, כַּאֲשֶׁר יוּכַל שְׂאֵת בְּשִׂכְלוֹ וּמַה שֶּׁלְּמַעְלָה מִשִּׂכְלוֹ.

וְאַחַר כָּךְ, יִתְבּוֹנֵן בְּאַהֲבַת ה' הַגְּדוֹלָה וְנִפְלָאָה אֵלֵינוּ, לֵירֵד לְמִצְרַיִם "עֶרְוַת הָאָרֶץ", לְהוֹצִיא נִשְׁמוֹתֵינוּ מִ"כּוּר הַבַּרְזֶל", שֶׁהוּא הַ"סִּטְרָא אָחֳרָא" רַחֲמָנָא לִצְלָן, לְקָרְבֵנוּ אֵלָיו וּלְדַבְּקֵנוּ בְּשִׁמּוֹ מַמָּשׁ, וְהוּא וּשְׁמוֹ אֶחָד, דְּהַיְינוּ, שֶׁרוֹמְמָנוּ מִתַּכְלִית הַשִּׁפְלוּת וְהַטּוּמְאָה – לְתַכְלִית הַקְּדוּשָׁה, וּגְדוּלָּתוֹ יִתְבָּרַךְ שֶׁאֵין לָהּ קֵץ וְתַכְלִית, אֲזַי "כַּמַּיִם הַפָּנִים אֶל פָּנִים" – תִּתְעוֹרֵר הָאַהֲבָה בְּלֵב כָּל מַשְׂכִּיל

וּמִתְבּוֹנֵן בְּעִנְיָן זֶה בְּעוּמְקָא דְּלִבָּא, לֶאֱהוֹב אֶת ה' אֲהֲבָה עַזָּה, וּלְדָבְקָה בּוֹ בְּלֵב וָנֶפֶשׁ, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר בִּמְקוֹמָהּ בַּאֲרִיכוּת.

וְהִנֵּה, עִנְיַן אַהֲבָה זוֹ רָצָה מֹשֶׁה רַבֵּינוּ עָלָיו־הַשָּׁלוֹם לִיטַּע בְּלֵב כָּל יִשְׂרָאֵל, בְּפָרָשָׁה: "וְעַתָּה יִשְׂרָאֵל וְגוֹ'", בַּפָּסוּק: "הֵן לַה' אֱלֹהֶיךָ הַשָּׁמַיִם וְגוֹ', רַק בַּאֲבוֹתֶיךָ חָשַׁק וְגוֹ', וּמַלְתֶּם וְגוֹ', בְּשִׁבְעִים נֶפֶשׁ וְגוֹ', וְאָהַבְתָּ וְגוֹ'". וְלָכֵן סִיֵּים דְּבָרָיו עַל אַהֲבָה זוֹ: "אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוְּךָ אֶתְכֶם לַעֲשׂוֹתָהּ", שֶׁהִיא אַהֲבָה עֲשׂוּיָה בַּלֵּב, עַל יְדֵי הַבִּינָה וְהַדַּעַת בִּדְבָרִים הַמְעוֹרְרִים אֶת הָאַהֲבָה. וְעַל זֶה צִוָּה כְּבָר תְּחִלָּה: "וְהָיוּ הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוְּךָ הַיּוֹם עַל לְבָבֶךָ", כְּדֵי שֶׁעַל יְדֵי זֶה תָּבֹא לְאַהֲבָה אֶת ה', כִּדְאִיתָא בִּסְפְרֵי עַל פָּסוּק זֶה.

וְהִנֵּה, עַל אַהֲבָה זוֹ, הַשְּׁנִית, שַׁיָּיךְ לְשׁוֹן מִצָּוָה וְצִוּוּי, דְּהַיְינוּ, לָשׂוּם לִבּוֹ וְדַעְתּוֹ בִּדְבָרִים הַמְעוֹרְרִים אֶת הָאַהֲבָה. אֲבָל בְּאַהֲבָה רִאשׁוֹנָה, שֶׁהִיא שַׁלְהֶבֶת הָעוֹלָה מֵאֵלֶיהָ, לֹא שַׁיָּיךְ לְשׁוֹן צִוּוּי וּמִצָּוָה כְּלָל. וְלֹא עוֹד, אֶלָּא שֶׁהִיא מַתַּן שְׂכָרָן שֶׁל צַדִּיקִים, לִטְעוֹם מֵעֵין עוֹלָם הַבָּא בָּעוֹלָם הַזֶּה, שֶׁעָלֶיהָ נֶאֱמַר: "עֲבוֹדַת מַתָּנָה אֶתֵּן אֶת כְּהוּנַּתְכֶם", כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר בִּמְקוֹמָהּ.

אַךְ הִנֵּה יָדוּעַ לַיּוֹדְעִים, טַעֲמָא דִּקְרָא מַאי דִּכְתִיב: "כִּי שֶׁבַע יִפּוֹל צַדִּיק וָקָם", וּבִפְרָט שֶׁהָאָדָם נִקְרָא "מְהַלֵּךְ" וְלֹא "עוֹמֵד", וְצָרִיךְ לֵילֵךְ מִמַּדְרֵגָה לְמַדְרֵגָה, וְלֹא לַעֲמוֹד בְּמַדְרֵגָה אַחַת לְעוֹלָם, וּבֵין מַדְרֵגָה לְמַדְרֵגָה, טָרֶם שֶׁיַּגִּיעַ לְמַדְרֵגָה עֶלְיוֹנָה מִמֶּנָּה, הוּא בִּבְחִינַת "נְפִילָה" מִמַּדְרֵגָה הָרִאשׁוֹנָה. אַךְ, "כִּי יִפּוֹל – לֹא יוּטָל" כְּתִיב, וְאֵינָהּ נִקְרֵאת נְפִילָה, אֶלָּא לְגַבֵּי מַדְרֵיגָתוֹ הָרִאשׁוֹנָה, וְלֹא לְגַבֵּי שְׁאָר כָּל אָדָם חַס וְשָׁלוֹם, שֶׁאַף־עַל־פִּי־כֵן, הוּא לְמַעְלָה מִכָּל הָאָדָם בַּעֲבוֹדָתוֹ, כִּי נִשְׁאַר בָּהּ בְּחִינַת רִשְׁימוּ מִמַּדְרֵיגָתוֹ הָרִאשׁוֹנָה. אַךְ עִיקָּרָהּ, מֵאַהֲבָה שֶׁנִּתְחַנֵּךְ וְהוּרְגַּל בָּהּ מִנְּעוּרָיו, בְּטֶרֶם שֶׁהִגִּיעַ לְמַדְרֵגַת צַדִּיק. וְזֶהוּ שֶׁכָּתוּב: "גַּם כִּי יָזֵקִין וְגוֹ'". וְהִנֵּה, רֵאשִׁית הַדְּבָרִים הַמְעוֹרְרִים הָאַהֲבָה וְהַיִּרְאָה וִיסוֹדָן – הִיא הָאֱמוּנָה הַטְּהוֹרָה וְנֶאֱמָנָה בְּיִחוּדוֹ וְאַחְדּוּתוֹ יִתְבָּרֵךְ וְיִתְעַלֶּה: